

TÜRKİYE'DEKİ LİSANSÜSTÜ TEZLERDE 'DEPREM' BAŞLIKLİ SOSYAL BİLİM TEZLERİNE DAİR DOKÜMAN ANALİZİ

(Document Analysis Of Thesis Titled "Earthquake" In Turkish Social Sciences Graduate Thesis)

Tuğba CANBULUT¹ Mansur SEYİTOĞLU² Bedirhan LALE³

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 20.11.2023

Makale Kabul Tarihi: 20.12.2023

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1393497

ÖZ

Bir doğa olayı olarak tarif edilen deprem, bu haliyle doğa bilimlerinin bir araştırma alanıdır. Oysa doğaya ait olayların öncesi-sırası-sonrası süreçlerinde toplumsal etkinin görülmesi adına sosyal bilimlerin bilgi birikimine de ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın amacı Türkiye akademisinde Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bünyesindeki tezlerde deprem içerikli olanların sosyal hizmet kapsam genişliğini ortaya koymak, sosyal bilimlerin deprem gündemini tartışmaya açmaktır. Araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Türkiye akademisinde Yüksek Öğretim Kurulu'nun kuruluşu (1981) ile 2023 yılı Eylül ayı aralığında tamamlanan lisansüstü tezler "deprem" anahtar kelimesi ile taranmıştır. Bu taramada 1995 tezin özeti veya kendisi incelenmiştir. Veriler MAXQDA analiz programında analiz edilmiştir. Frekans ve içerik analizleri yapılmıştır. Sosyal bilimlerdeki tam erişimli tezler içindeki anahtar kelimeler arasında birlikte oluşma sıklığı incelenmiştir. Türkiye akademisi içinde deprem alanında YÖK kayıtlarına geçen 3 adet sosyal hizmet lisansüstü tezin rastlanmıştır. Hepsi yüksek lisans tezidir. Sosyal bilim alanındaki tezlerin doğa bilimleri alanındaki tezlerden sayıca az olması söz konusudur. 6 Şubat Türkiye-Suriye depremlerinin ardından deprem bölgeleri başta olmak üzere ülkenin depremden doğrudan-dolaylı etkilenen her yerinde sosyal hizmetin önemi sıklıkla gündem olmuştur. Uzun zamandır beklenen İstanbul depremi sosyal hizmetin akademik bilgi birikimi olarak hazır olmadığı bir durumdur. Pratiğin bilgi birikimine yansımaları önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Afet, Afet Dirençliliği, Afetlerde Sosyal Hizmet.

ABSTRACT

Earthquake is described as a natural event, and as such it is a research field of natural sciences. However, the knowledge of social sciences is also needed in order to see the social impact in the before-during-after processes of natural events. The aim of this research is to reveal the breadth of social service coverage of earthquake-related theses in the theses within the Council of Higher Education in the Turkish academy and to open the earthquake agenda of social sciences to discussion. Document analysis was conducted in the research. Postgraduate theses completed in the Turkish academy between the establishment of the Council of Higher Education (1981) and September 2023 were scanned with the keyword "earthquake". In this screening, 1995 theses, which could be viewed in their abstracts or in themselves, were examined. The data were analyzed in the MAXQDA analysis program. Frequency and content analyzes were performed. The frequency of co-occurrence among keywords in full-access theses in social sciences was examined. Three social work postgraduate theses in the field of earthquakes were found in the Turkish academy, which were registered with the Council of Higher Education. All of them are master's theses. It is possible that theses in the field of social sciences are less in number than theses in the field of natural sciences. After the February 6 Türkiye-Syria earthquakes, the importance of social service has frequently been on the agenda in all parts of the country directly or indirectly affected by the earthquake, especially in the earthquake regions. The long-awaited Istanbul earthquake is a situation for which social work is not ready in terms of academic knowledge. It is important that practice is reflected in knowledge.

Keywords: Earthquake, Disaster, Disaster Resilience, Social Work in Disasters.

¹Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, ORCID: 0000-0002-0055-1684, tuğba.canbulut@iuc.edu.tr.

²Sosyal Hizmet Uzmanı, Dr., Fenetre Psikolojik Danışmanlık, İstanbul, ORCID: 0000-0003-0474-4050, mansurseytoglu@gmail.com.

³Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, ORCID: 0009-0009-3555-9131, bedirhan.lale.38@gmail.com.

Giriş

Bu çalışmada topluma mal olan her türlü konu başlığının sosyal bilimlerin konu radarına dahiliyeti deprem ve afet içerikleriyle ele alınmaktadır. Çalışmanın sorunsalı, sosyal bilime dair soru işaretlerinin sınırları olup olmadığıdır. Bazı konuların bilimsel bilgi üretimde konu radarına giremediğine dair iddiayla hareket edilmektedir. Bir diğer deyişle, bazı konular var ki, her ne kadar *en çok* toplumu etkilese de sosyal bilimlerdeki tartışma alanı kısıtlı kalır. Bu çalışmayı yürüten üç araştırmacının ortak kanısı “deprem”in bu konulardan biri olduğudur. Sosyal bilimlerin deprem başlıklı çalışmalardaki etki alanının mevcuttakinden fazla olması gerektiğine inanılan bir yerden çalışma kapsamında sorulan ilk soru şudur: Sosyal bilimlerde depremi konuşmak neden önemlidir? Bu soruyu, 2023 yılının başında oldukça yıkıcı iki büyük deprem yaşamış bir coğrafyanın sosyal bilimcileri olarak araştırmacılar öncelikle kendilerine sormuşlardır. Cevaplar konusunda yürütülen tartışma sırasında araştırmacılar, depreme dair deneyimlerinin çok taze olduğuna ve deneyimlerin bilimsel sorguyu manipüle edebileceğine karar vermişlerdir. Bu gerekçeyle araştırmacılar *kendileri (biz)* olarak bir araştırma tasarlamadan önce akademinin tutumuna dair bir doküman analizi ile konuyu kendilerinin dışında tartışmayı araştırmacı nesneliliği açısından uygun görmüşlerdir. Yani, sosyal bilimlerin bu konuda neleri akademik gündem yaptığıyla hareket etmişlerdir. Bu sebeple, bu çalışmada Türkiye akademisine lisansüstü tez olarak girmiş, Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) kayıtlarında yer alan, başlığında deprem geçen tezlerin sosyal bilim ağırlığına bakmışlardır. Depremden incelemesi, Türkiye koşullarında afet başlığını da beraberinde ele almayı gerektirmektedir. Fakat afet başlıklı tezlere dair halihazırda alan yazında yer alan çalışmanın verileriyle tekrara düşmemek adına bu yola girilmemiştir. Fakat bulgularda görülebileceği üzere çeşitli karşılaştırmalı incelemeler de yapılmıştır.

Depremlerin sosyal yapılar üzerindeki etkilerini görmenin önemli olduğu varsayımıyla hareket eden bu çalışmada aşağıdaki şu soruların cevapları aranmıştır:

- Depremler sosyal yapıdan etkilenir mi?
- Sosyal bilimin bilgi birikimi afet direnci geliştirmenin hangi aşamasında nasıl kullanılabilir?
- Afet dirençli kentler-toplumların sosyal inşasında hangi verilere ihtiyaç olduğunu belirlemek için nasıl bir bütünsel ağ oluşturabilir?

Bu sorular doğrultusunda deprem, afet, travma kavramlarından bir literatür üçgeni oluşturulup, bu kavramlar eksenindeki alan yazının bir kısmına burada yer verilmiştir. Devamında Türkiye akademisinde YÖK tez tarama sisteminde deprem başlıklı ve görülebilir/ulaşılabilir tezlere dair bir listeleme yapılmış ve genel hatlarıyla bu tezler incelenip

analiz edilmiştir. Ardından alan yazın üçgeni ve bulguların bir araya getirildiği bir tartışma ile çalışma sonlandırılmıştır.

1. Yöntem

Bu çalışmanın nasıl yürütüldüğüne yer verilen bu başlıkta, araştırmacı kimlikleri, etik ilkeler, veri toplama sistemi ve analiz tekniği yer almaktadır.

Öncelikle bu çalışma üç sosyal bilimci tarafından hazırlanmış ve tamamlanmıştır. Üç araştırmacının ortak alanı doğrudan ve/veya dolaylı olarak sosyal hizmettir. Araştırmacı zeminini paylaşmak sadece bakış açısını ortaya koyabilme niyetiyle yapılmamıştır. Aynı zamanda, araştırmacıların ortak zemini, konu edinilen deprem gibi afet temalı saha işlerinde görev alabilecek psikososyal ekip olabilmelerini sağlamaktadır. Bir diğer deyişle, bu çalışma kapsamında, *araştırmacı olmaya saha çalışanı* olma rollerinin eşlik edebileceğinin altını çizmek önemlidir. Araştırmacıların, deprem-afet sonrası saha çalışanı olma rolüyle eş zamanlı bir bilimsel saha kurgulayabilir oldukları düşünülebilir. Fakat bu çalışmada sahada aktif yer almamayı tercih etmenin iyilik hali için oldukça önemli bir gerekçesi vardır ki bu da deprem sahasına nesnel yaklaşmama tehlikesidir. Araştırmacılar, nesnel olmayı etik davranmakla ilişkilendirip kendilerini sürecin dışında tutabilecekleri bir veri toplama tasarımı yapmışlardır. Tam burada araştırmacılar için bu çalışmadaki en önemli etik ilkenin araştırma sürecinden herhangi birinin travmatize olmaması olduğu da belirtilmelidir. Araştırmacı olmanın, uğruna çok fazla şeyi göz ardı etmek olduğuna bir iyi oluş halini koruma şerhi koyulmalıdır. Etik ilkelerin bir diğeri, yürütülen araştırmanın veri toplama sürecinde karşılaşılan (gerçek) yazar isimlerini hiçbir yere kaydetmemektir. Yani tezlerin kimler tarafından yazıldığı kısmı görüş açısının tamamen dışında tutulmuş, ifşadan uzak durulmuştur. Elbette ki ulaşılan bütün veriler araştırmak isteyen herkesin ulaşabileceği halde YÖK'ün tez sisteminde mevcuttur. Fakat isimlerin her birini A kişisi B kişisi değil de *bilim insanı* koduyla görmenin etik olarak uygun olması söz konusudur.

Veri toplama ve analiz sistemine dair süreci şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Üç araştırmacının ortak kullanabileceği bir dijital paylaşım platformu oluşturulmuş ve konu ile ilgili notlar için bireysel çalışmalarını her bir araştırmacının görebileceği şekilde oluşturulan platformdan dosyalar açılmıştır.
- Platformda bir dosyada veri tabanı oluşturulmuştur. Veri tabanında tezin yılı, sıra numarası, durumu (yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlilik, tıpta uzmanlık), türü (sosyal bilim, doğa bilimi), bağlı olduğu üniversite, başlık, danışman ünvanı, YÖK'e girilen ilk üç alan, beş anahtar kelime, erişim durumu sütunları üzerinde çalışılmıştır. Eylül 2023 son tarihli bir inceleme yürütülmüştür.

-YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi (tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/) aracılığıyla başlığında «deprem» geçen tezleri veri tabanına işlenmiştir.

-Veri tabanı ve incelemek üzere kaydedilen tezler MAXQDA analiz programında analiz edilmiştir.

-Sosyal bilim türünde işlenen tezlere dair ikincil ve detaylı analiz yapılmıştır.

Tüm bu süreç yürütüldükten sonra, metne dönüşmemiş araştırma formu ulusal bir sempozyumda¹ bildiri olarak sunulmuş, oradan alınan geri bildirimler doğrultusunda metin hazırlanmıştır.

2. Deprem, Afet, Travma Üçgeninde Alan Yazın Yoklaması

Doğal afetler ve özellikle depremler, insanlığın her döneminde yaşanan en karmaşık ve yıkıcı olaylardandır. Bu olaylar, sadece fiziksel çevre üzerinde etkili değildir, aynı zamanda bireysel ve toplumsal çıktılara da sahiptir. Sosyal bilimlerin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü, afetlerin yarattığı etkiler üzerinde çalışmanın, travmaların hafifletilmesi, toplumların iyileştirilmesi ve dayanıklılıklarının artırılması gibi roller sosyal bilimler tarafından üstlenilir. Hem olayın yaralarını sarmak hem de sonraki afetlere karşı hazırlıklı ve dayanıklı bir toplum inşa etmek sosyal bilimlerin ilgilendiği konular arasındadır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerin afet yönetimi ve travma müdahalesindeki potansiyeli hem uygulamalar hem de bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar açısından önemlidir.

Yapılan alan yazın çalışmasında, konu kısıtlaması deprem-afet-travma şeklinde belirlenmiştir. Sosyal bilimler ekseninde depremin doğa olayından çıkıp, afete dönüşmüş şekilde incelendiği görülmüştür. Yani deprem, teknik açıdan doğanın bir olayı iken, sonuçları itibarıyla afete dönüşmekte ve sosyal bilimin çalışma alanı haline gelmektedir. Yine sonuçları itibarıyla yaşam alanı (ağırlıklı kent) çalışmalarının önemli bir konusudur fakat burası da bir miktar mühendislik bilgisiyle donatılmıştır. Başka bir sonuç ise toplum üzerindeki etkidir ki burada travma gündeme gelmektedir. Bu durumda, deprem afete dönüşen ve travmayla sonuçlanabilen bir yerden alındığında, deprem, afet ve travma alanındaki çalışmalar bu çalışmanın alan yazın üçgenini oluşturmuştur.

2.1. Afetin Sosyal Bilim Çatısıyla İrdelenmesi

Değişen iklim şartları ve yaşanan çoklu krizler çağı nedeniyle dünyanın herhangi bir yerinde afetler söz konusu olduğunda pek çok ülkenin savunmasızlığı göze çarpmaktadır. Yaşanan afetler can ve mal kaybının yanı sıra, fiziksel ve ekonomik altyapıların zarar görmesine neden olmaktadır. Bahsi geçen olumsuz etkilerin azaltılmasında ise afet yönetimine

¹ Çalışma, Ekim 2023'te 25. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumunda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alan, doğası gereği birden fazla disiplinin bir araya gelmesini gerektirmektedir.

Afet, doğa olaylarının toplumsal yapıyı-düzeni olumsuz yönde etkilediği bir durumdur. Olumsuz etkilerinin neler olabileceği afet tanımlarıyla bile oldukça fazla bilgi içermektedir. Afet tanımlarına bakıldığında, toplumun tümünün veya bir kesiminin fiziksel ve sosyo-ekonomik anlamda kayıplara yol açan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayların olduğu, insanların bu kayıplar karşısında yetersiz kaldığı ve dışardan destek almayı gerektiren bir duruma geldiği vurgulanmaktadır (Güven ve Kızılkaya, 2023; Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2014; Yeşildal, 2020). Bu bağlamda ele alındığında afetlerden sonra oluşan riskli durumlar da göz önünde bulundurularak risk azaltma kavramı sıklıkla kullanılmaktadır (İnal ve ark., 2018). Risk azaltma çalışmalarının nerede yoğunlaşması gerektiği afet türlerine göre belirlenebilir. Türkiye'de deprem, sel, yangın ve endüstriyel alanda sıklıkla afetler yaşanmaktadır. Gözükızıl ve Tezcan (2023) özellikle son 20 yılda en etkili afetin deprem olduğunu vurgulamışlardır. Genç (2007), doğal afetlerin yarattığı tahribatların %66'sının deprem kaynaklı olduğunu belirtirken, Yılmaz ve arkadaşları (2011) %64'lük bir orandan bahsetmektedir. Sonraki yıllarda bu sayının düştüğünü açıklarken Çağlar (2020) tahribatın %51'inin doğal kaynaklı afetlerden, %49'unun ise teknolojik kaynaklı afetler olduğundan söz etmiştir. Afet Terimleri Sözlüğüne (2014) göre risk azaltma, meydana gelebilecek tehlikelere karşı önlem alma veya afetin etkilerinin azaltılması amacıyla hem afet sırasında hem de afet sonrasındaki faaliyetlerden söz eder. Karaman ve Altay (2016), riskli alan ve konuların belirlenmesini önemsemişlerdir. Ek olarak daha etraflıca ele alınması gerektiğini belirttikleri konular arasında sosyal, beşeri, doğal ve teknolojik koşulların belirlenmesi, kamu yönetiminin merkeze alınması, farkındalığın artırılması ve en önemlisi planlamadan kontrole giden süreci kapsayan bir disiplinler arası çalışmanın elzem olması bulunmaktadır.

Afetlerin yarattığı olumsuz etkiyi azaltmak/ortadan kaldırmak için nasıl toplumsal adımlar atılabileceğine bakıldığında ise sınırlı sayıda kaynağa ulaşılmıştır. Öztürk (2023), Türkiye'de afete hazırlık ile ilgili tezlerin sayısında bir artış olduğundan söz etse de konunun yeterince araştırılmadığından söz etmiştir. Yapılan çalışmaların afete hazırlık açısından yeterli olmadığı yazar tarafından belirtilmiş, ihtiyaç olan afet hazırlık eğitimleri aşamasının da oldukça zayıf olduğu aktarılmıştır. Boztepe-Taşkiran (2023), felaketin yıkıcı hasarları belirli ve kısa bir dönem için araştırma, inceleme ve haber konusu olarak öne çıkarken, yeni bir afet meydana gelene kadar gündem olamadığını belirtmişlerdir. Afetin sadece meydana geldiği zamanlarda sıcak gündemi oluşturması halinde, afet iletişim hakkında temel bir yanılığa düşüleceğini

belirtmişlerdir. Mevcut çalışmaya çok benzer şekilde afet başlığındaki tezlere bakan araştırması ile Diktaş-Yerli (2023: 973), “afetlerin yol açtığı olumsuzlukların azaltılabilmesi için afet yardım ve yönetim planı hazırlanmalı, toplumsal farkındalığı arttırmak açısından çalışmalar yapılmalı ve tüm iletişim mecraları bu amaçla aktif kullanılmalı, afetlerin olumsuz etkilerine müdahaleyi amaçlayan bireysel girişimler ve sivil toplum hareketleri devletçe desteklenmelidir” şeklindeki sonucu ile afete konu olabilecek aktörlerin bileşen olduğu bir koordinasyonu ön plana çıkararak, bu doğrultuda yapılan akademik üretimlerin hizmet üretiminde dikkate alınması için aşağıdaki ifadeyi eklemiştir:

Afetlerin topluma yansıyan olumsuz etkilerini azaltmak veya ortadan kaldırmak için afetler öncesi ve sonrasında gerçekleştirilmesi gerekenlerin analizini yapabilme, çözüme dair yapılması gerekenlerin sosyal bilimler alanındaki farklı disiplinlerce değerlendirilmesi ve eş güdümün sağlanması açısından yapılan akademik çalışmaların durumunu görmek önemlidir. Bu doğrultuda sosyal bilimler içerisinde afet olgusunun hangi disiplinlerde ağırlıklı olarak ele alındığı başka hangi olgularla ilişkilendirilerek, problemin tanımlandığı, bunların sonucunda da afetlerin çok boyutlu yıkıcı etkilerine yönelik çözümler noktasında yapılabileceklerin belirlenebileceği açısından bu tarz çalışmalar önemlidir (Diktaş-Yerli, 2023: 973-4).

Ün (2023) Türkiye’nin AFAD gibi bir merkezi kurarak, afet yönetiminden risk yönetimine geçtiğini belirtmişse de ülkedeki yapısal sorunlar nedeniyle afetlerle mücadelenin başka yönleri olduğunun altını çizmiştir. Kalkan da (2023), imar aflarının neden olduğu çarpık kentleşmenin, ve yönetmeliklerle uyumsuz yapısal çözümlerin üretilmesinin, afetlere karşı kent dirençliliğini olumsuz etkilemesi gibi yapısal sorunlara dikkat çekmiştir. Tercan (2018) ise Türkiye’nin afetler konusunda detaylı bir yasa ve uygulama birikimine sahip olduğunu fakat kurum ve kuruluşları kökten değiştirmeye yönelik çıkartılan yasal düzenlemeler sonucunda afet yönetim anlayışının olgunlaşmadığını ve önceki tecrübelerden faydalanamadığını belirtmiştir.

Başka bir noktadan, afetin görünürlüğü üzerine odaklanan araştırmalarında Çelebi ve Durmuş-Sarıkahya (2022: 10) afetlerle mücadelede afet öncesi ve sonrası planlamalar kapsamında afet bilgisinin artması gerektiğine olan inançla afet okur yazarlığı tartışmasını yaparak bu konudaki tanımlamayı şu şekilde yapmışlardır: “Spesifik olarak, afet okuryazarlığı, bir bireyin afeti azaltma, hazırlık, müdahale ve kurtarma bağlamında bilinçli kararlar vermek ve talimatları takip etmek için bilgileri okuma, anlama ve kullanma yeteneği olarak tanımlanır”. Üniversite öğrencilerini katılımcı olarak aldıkları araştırmalarında afet okur yazarlığının yükseltilmesi için konunun müfredata dahil edilmesini; program ve uygulayıcı odaklı müdahalelerde bulunulması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Yaygın öğrenmenin (doğru ve/veya yanlışlığı sorgulamaya açıktır) bir biçimi haline gelen sosyal medyanın afet ve kriz yönetimindeki kullanımıyla ilgili çalışmalarında Şahin ve Zengin-Demirbilek’e (2023: 324) göre:

Günümüzde afet ve kriz öncesi, sırası ve sonrasında geleneksel ve sosyal medya önemli bir aktör haline gelmiştir. Özellikle de sosyal medya ve modern teknolojiler sayesinde afetler ve krizlerde iletişim için yeni fırsatlar doğmuştur. Küresel çapta sosyal medya kullanımının hızla gelişmesi ile arama kurtarma faaliyetleri kolaylaşmakta, erken uyarı sistemleri ile kaçış ve kriz haritaları sunulmakta, yardım girişimleri kolaylaşmakta ve afetten etkilenen toplum üyeleri ile kolaylıkla bağlantı kurularak acil durum bilgileri paylaşılabilir. Afet öncesi dönemde toplumun afete karşı hazırlıklı olması ve direnç kazanması için yapılan bilgilendirme çalışmalarında sosyal medya etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Toplumun afet dönemlerinde hangi kaynaklara sahip olduğu ve bu kaynaklara en kısa yoldan nasıl ulaşabileceği, toplanma ve barınma alanlarının nereler olduğu ile bu alanlara nasıl ulaşabileceği, afet sonrasında sağlanan yardım hizmetlerine nasıl ulaşabileceği sosyal medya platformlarından hızlı bir şekilde duyurulabilmektedir. Bununla birlikte kurumlar da yayınladıkları kamu spotları, eğitim portalları ve kamuyu bilgilendirici içerikleri sosyal medya platformlarından duyurabilmektedir.

Afete ve afetle mücadeleye hazır olmakla ilgili Güldü (2023: 655) şu önerilerde bulunmuştur:

Afetlerin gerçekleşmesini engellemek çok mümkün değilse de neden oldukları zararları olabildiğince azaltılabilmesi için toplumumuzun her kesiminde afetlerle baş etme mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. İnsanlarımızı afetlerin olumsuz psikolojik etkilerden mümkün olduğunca koruyabilmek için onların afetlere psikolojik olarak hazırlıklı hale gelmeleri sağlanmalıdır. Aynı zamanda onlarda afet bilincinin oluşturulması ve afetlerle mücadele etmelerine yardımcı olacak davranışlar da kazandırılmalıdır. Böylece afetlerin yaratacağı bireysel, toplumsal, ekonomik ve çevresel etkiler mümkün olduğunca azaltılabilecek, örgütsel ve sistematik çözümler üretilebilecektir. Ancak unutulmamalıdır ki afetlerle mücadele sürecinin başarılı olunabilmesi için ülkemizde mümkün olduğunca çok sayıda kişinin bu sürece aktif katılımı gereklidir. Bunu sağlamanın en etkili yolu ise eğitimidir. Afetlerin nedenleri ve neden olduğu yıkıcı etkileri ile onlarla etkili bir mücadele etme sürecine ilişkin ayrıntılı olarak planlanan bir afet eğitiminin toplumun geneline sunulmasıyla, afet ve felaketlerle daha meydana gelmeden mücadele edilmeye başlanması ve gerçekleştikten sonra da ez az kayıpla atlatılabilmesi mümkün olabilecektir.

Fatsa ve Akdaş (2023) afet yönetiminin önleme aşamasında yapılması gereken işlerden söz ederken arama kurtarma ile başlayıp bulaşıcı hastalıkların kontrolüne kadar ve kısa süreli danışmanlıklarla müdahaleleri içeren iş ve işlemlerden bahsetmektedirler. Özler (2019), afetlerin ve özellikle depremlerin ikincil tehlike ve zararlar oluşturan olaylara neden olduğunu, büyük yıkıntıların, alt yapı tahribinin, yangınların, ulaşım ve enerji kaynaklarının zarar görmesinin nedenlerine bağlı olarak birçok ikincil afete neden olduğunu belirtmiştir.

Afetle ilgili çalışmalar afet sonrası rutine girme çabasında toplumsal dinamiklere, iyi oluş halinin artırılabilmesi için girilen mücadelelere de psikososyal başlığı ile yer verilmiştir. Aksoy ve Kabasakal (2023), afet sonrası dönemlerde kullanılması planlanan hazırlanmış psikososyal destek çalışmalarını incelediklerinde birçoğunun içeriğinde benzer şekilde bulunan müdahalelerin psikolojik ilk yardım olduğunu tespit etmişlerdir. Afetlerde birçok farklı çalışanın da göz önünde bulundurulması halinde psikososyal destek programlarının geliştirilmesi gerektiği ve mevcut halinin sadece afet sonrasına yönelik olduğu da belirtilmiştir. Tüccar ve Yavuz (2023) özellikle 6 Şubat sonrasına dair çalıştıkları araştırmalarında psikososyal sürecin inşasında travma sonrası stres bozukluğu çalışmanın önemine ve afet yönetiminde planlamanın kapsayıcı olması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Oyanık ve Cengiz

(2020: 90) afet sonrası psikolojik direnç geliştirmede kaderci bakışı sorguladıkları çalışmalarında afet yönetimini “afetlerde ve acil durumlarda kontrolü elde tutmak, hayati risk altındaki insanlara yardım sağlamak, kısaca, bir afetin etkisinden kaçınmak ya da afetle meydana gelen olumsuzlukları düzeltmek için tasarlanmış faaliyetlerin tamamı” olarak tanımlamış ve afet yönetiminin amacını “bireylerin ve toplumun uğradıkları insani, fiziksel ve ekonomik kayıpları azaltmak veya önlemek ve ülke genelinde kişisel ıstırapı azaltmak ve iyileşmeyi hızlandırmaktır” şeklinde açıklayıp toplumun savunmasızlığını azaltmayı önermişlerdir.

Deprem odaklı travma alan yazınına geçmeden önce, çalışmalarda bahsi geçen psikososyal kavramına dair daha geniş bir tartışmaya ihtiyaç vardır. Bu sebeple deprem çalışmanın sosyal hizmet için neden önemli olduğu ayrı bir başlıkta tartışılmıştır.

2.2. Deprem Konusunu Çalışmanın Sosyal Hizmet Alanı İçin Önemi

Deprem felaketleri bir dizi zorluğu beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmet alanında çalışanlar bu sürecin yakın tanıklanndandır. Deprem bölgesine en kısa süre içerisinde medikal ekipler, arama kurtarma birlikleri ve sosyal hizmet çalışanları ulaşmaktadırlar. Acil yardım ve ihtiyaç değerlendirmesi ile başlayan çalışmalar zaman geçtikçe psikososyal destek, yardım ve kaynak yönlendirmeleri, dezavantajlı gruplarla çalışmaları ile devam etmektedir. Zaman geçtikçe arama kurtarma çalışmaları sona erer, deprem bölgesindeki çalışmalar uzun sürmesi gereken destek programlarıyla devam edebilmektedir. Dolayısıyla deprem bölgesinde bir süre sonra sahada zamanla çekilen neredeyse tüm aktörlere rağmen, orada sosyal hizmet çalışmaları devam etmekte ve sahadan belki en son ayrılan grubun sosyal çalışmacıların olduğu görülmektedir.

Depremi şiddeti ve yıkıcılığı kadar sosyal yeniden inşaada rol alan insan gücü de deprem sonrası çalışmalarda önemli belirleyenler olarak düşünülebilir. Sosyal çalışmacıların depremden sonraya dair psikososyal çalışmalar içindedirler. Psikososyal destekte yapılan, genel olarak denge ve rutine dönme çalışmasıdır. Bir tür “zemin kayması” (Kırımsoy Denge, 2023) olarak belirtilebilecek bu doğal olayın ardında birçok şey alt üst olmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları, zemini yeniden inşa etmenin yollarını aramakla ilgilenmektedir. Hem toplum temelli çalışmaların hem de birey odaklı hizmetlerin sosyal hizmet açısından savunuculuk, eşitlik, adalet ve sosyal değişim gibi genel hedeflerle şekillenmesi söz konusudur. Bu sebeple depremle ilgili çalışmaların psikososyal içerikli yürütülmesinin daha fazla önemsenmesi gerekli görülmektedir.

2.3. Deprem ve Travma

Depremi ne zaman olacağına dair kesin bilginin olmaması söz konusudur (Kuman Tunçel, 2023; Wu Z, Xu J, He L., 2014). Briere ve Scott (2016: 6) doğal afetlerin önemli sayıda insanı olumsuz etkileyen, doğrudan insan eliyle olmadığını ve yaralanmaya sebebiyet veren büyük çaplı çevresel olduğunu belirtmektedirler.

Depremlerin etkisi sadece deprem sırasında değil depremden sonra da devam etmektedir. Deprem, fiziksel etkileri olan ölümlere, yaralanmalara, binaların yıkılmasına ve malzeme kaybına neden olmasının yanı sıra, aynı zamanda travmaya neden olabilecek şekilde ağır ve psikolojik sonuçlara da yol açabilmektedir (Güler Aksu ve İmrek, 2023). Tanhan ve Kayri (2013) bu sonuçlarla ilgili; barınma gibi temel ihtiyaçlarının tehdit altında oluşunun bilişsel, duyuşsal, davranışsal alanlarda yaşandığına işaret etmişlerdir. Güler Aksu ve İmrek (2023) tam da bu nedenle en erken dönemde travmaya müdahalenin başlatılması gerektiğini ve bu müdahalenin toplum temelli, çok düzeyli, kapsamlı ve psikososyal eğitimsel ve klinik müdahaleler kullanan bütünleşmiş bir yaklaşımının daha iyi sonuçlar vereceği belirtmişlerdir.

Travmanın ne olduğu ve kimi etkilediği sorusunun yanıtı için klinik olarak sık başvuru alan The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) 5'te travmatik olay 'doğrudan yaşanan ya da doğrudan tanıklık edilen ya da aile bireyi ya da yakın arkadaşın başına gelen ya da mesleki olarak deneyimlenen gerçek göz korkutucu bir biçimde ölümle ya da ağır yaralanmayla karşı karşıya gelmiş ya da cinsel saldırıya uğramış olma' olarak tanımlanarak etkilenen kişilerin kimler olabileceği gösterilmiştir. Görüldüğü üzere travma farklı kişileri farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Yani, olayı yaşayanlar, izleyenler, gözleyenler ve olay mahallinde saha çalışması yapanlar travmadan etkilenebilirler.

Karabacak-Çelik (2023), depremin aniden meydana gelmesi ve sonrasında artçıların yaşanması sebebiyle tetikte olma halinin rutine dönmeyi zorlaştırdığına işaret etmiştir. Dolayısıyla deprem normal hayata geçişi zorlaştıran travmatik durumlar arasında yerini almaktadır. Benzer bakış açısıyla Blanc ve arkadaşları (2014) da deprem sonrası travmayı rutine dönememle ilişkilendirmişlerdir. Fiziki ev koşullarının belirsiz ve güvensiz olmasına, gündelik ilişki içinde olunan kişi ve alanlara dair kaybetme korkusunun ruhsal olarak zorlu bir süreç doğurduğuna değinmişlerdir. Özyanık ve Tarlacı (2022), bireysel olarak yaşanan travmaların sadece yaşayan kişileri değil bu kişilerin yaşadıkları topluma yayıldığını ve kişisel travmalardakine benzer semptomların görüldüğünden söz etmişlerdir. Çopur ve Gencer (2015)

birçok duygu durumunun kitleler halinde görülebileceğinden ve bunların dehşet, acı, öfke, tedirginlik, çaresizlik ve kayıp hissi olarak karşımıza çıktığından bahsetmişlerdir.

Duman (2019), travmalar söz konusu olduğunda ilk akla gelenin bu sarsıcı olayların bireylerin ruhsallıklarında bıraktıkları izlere ve bu konuda yapılacak müdahalelere odaklanıldığını, bunun da ruhsal travmaların bir yönünü arka plana ittiğini ileri sürmüştür. Tedeschi ve arkadaşları (1998), bu olumsuz sonuçların önlenemediği ve insanların bu durumlarla başa çıkma becerilerinin var olduğuna dair literatürün genişletilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Travmayla mücadelenin sadece psikolojik sıkıntılar yaratmadığı, bu mücadelenin aynı zamanda travma sonrası büyüme deneyimi için de fırsat sunduğu belirtilmiştir (Joseph ve Linley, 2008; Tedeschi ve arkadaşları, 1998). Calhoun ve Tedeschi (2006) travma sonrası büyüme kavramından söz ederken, bireyin büyük bir yaşam kriziyle mücadelesinden kaynaklanan önemli olumlu değişim deneyimine işaret etmişlerdir. Kağıtçıbaşı (2010), kişilerin sorunlarıyla başa çıkabilme özelliklerini incelemek için kolektivist başa çıkma stilleri üzerinde çalışmalar olduğunu belirtmiştir. Çimen (2020), travma sonrası büyümede ve sorunlarla baş etme stratejileri arasında kültürün etkili olabileceğini, kültüre ait stratejilerin kullanılabilirliğini öne sürmüştür.

Depremi afete, afetin travmaya dönüşmesi ve travma sonrası iyileşme süreçlerine dair kendi alanlarında yetkin sosyal bilim insanlarının önemli bir alan yazın birikimi mevcuttur. Her biri kendi başlığında daha detaylı incelenebilir olan bu birikimin sosyal bilim alanında lisansüstü tez üretmeye nasıl az yoğun yansıdığını görmek için bu çalışmada neler bulunduğu dair bulgular aşağıda yer almaktadır.

3. Bulgular ve Tartışma

Türkiye akademisinde lisansüstü tezlerin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Tez yazmak, akademinin anahtarlarından biri olarak da görülebildiğinden oldukça meşakkatli bir süreci içerir. Tez öğrencileri ve danışmanlarını güçlü ilişkiyle bir arada tutabilecek bir zeminin olması, tez konusunun ülkenin konjonktürüne uygun olması, tez için gerekli olan zamansal ve ekonomik refahın sağlanabilir olması, tez yazma sürecine eşlik eden gündelik hayat, tez konusunun desteklenebilir görülmesi gibi kaygılar çoğaltılabilir.

Bu çalışmada depreme ilgili incelenen 1995 lisansüstü tezin 181 tanesi sosyal bilim alanında yapılmıştır. Grafik 1 incelemeye konu olabilen 1988-2023 yıl aralığındaki tüm tezler (mavi çizgi) ve sosyal bilimlerde (turuncu çizgi) yapılmış lisansüstü tezlerin dağılımını bir

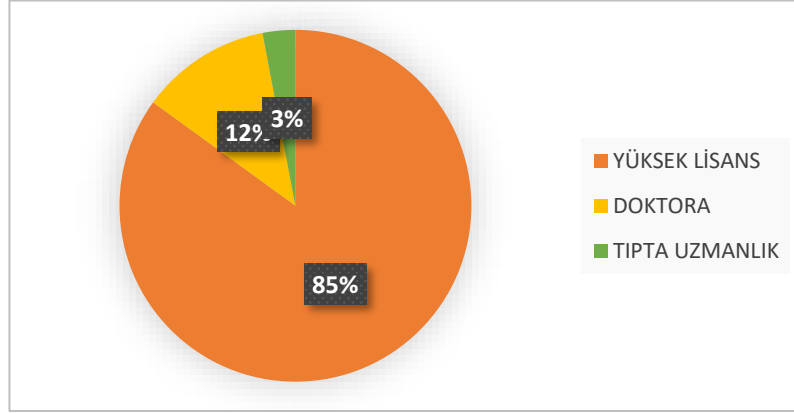
arada göstermektedir. Sosyal bilim çizgisindeki hareketin tüm tezler içindeki hareketten farklılaştığı yıl aralığı 2012’den 2000’e doğru izlenebilmektedir. Bu süreci 1999 Marmara (Gölcük) Depremi ve 2011 Van (Erciş) Depremi aralığı olarak görmek mümkündür. Ayrıca bu sürecin, Türkiye’nin, 2000’li yılların başındaki ekonomik krizi teğet geçme çabası içindeki yıllar olduğu da bilinmektedir. İki büyük deprem arasında sosyal bilimlerin deprem başlıklı tez üretiminde diğer bilim alanlarında olduğu gibi artış göstermemesini tartışmak önemlidir. Özellikle sosyal bilimin bağlam bağımlı olmasından hareketle 1999 Marmara Depremi’nin ardından sosyal bilimlerin depremi konu edinmemesi ama doğa bilimlerinin deprem başlıklı tezlerindeki artış, sosyal bilimlerin, afeti toplumsal olarak tartışmaya hazır olmadığı şeklinde yorumlanabilir. 2011 Van Depremi’nin ardından diğer alanlardaki artış-azalış seyrinin sosyal bilim tezlerinde de benzerlik göstermesi söz konusudur. 2000’li yılların başındaki ekonomik kriz gündeminden uzaklaşılması, sosyal bilimin iktisat dışındaki alanlara eğiliminin artması, birbirine yakın zamanlarda yaşanan iki büyük depremin afet konusundaki hassasiyeti artırması, 2011’de Türkiye’de iklim değişikliği eylem planının (webdosya.csb.gov.tr/db) açıklanması gibi durumların bu seyrin izlenmesini anlamlı hale getirdiği söylenebilir.

Grafik 1. Yıllara Göre Tezlerin Karşılaştırmalı Dağılımı

1995 tezin başlıklarına dair oluşturulan Şekil 1’deki kelime bulutunda ek niteliğindeki kelimeler ayıklanmış ve liste *en az 1 kez yer alış* şeklinde sıralanmıştır. Listenin kalabalık görüntüsünün ardında en az 1 yer alış sıralama sistemi vardır. En küçük görünen, mahalle, dinsel, kent, fiziksel, kırsal, zihinsel, iskan gibi kelimeler başlıklarda 1 kez; Van, Elazığ, Marmara gibi kelimeler daha yoğun yer almaktadır. Deprem başlıklı tezlerin en çok tekrar eden kelimesinin deprem olması şüphesiz anlamlıdır ve tartışma odağını güncel tutabilmeyi sağlamaktadır.

Başlıklarda dikkat çeken kelimeler içinde travmatik, posttravmatik, anksiyete, kaygı gibi kelimelerin varlığı depremde travma okuması yapmanın önemini ortaya koymuştur. “Örneği” kelimesinin sık yer alması da bir depremle ilişkilendirilmiş tezlerin varlığına işaret etmektedir.

Grafik 2. Tezlerin Yüksek Lisans, Doktora ve Tıpta Uzmanlık Durum Dağılımı

Tablo 1, incelenen tüm tezler içindeki sosyal bilim tezlerinin yüksek lisans, doktora tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlilik sayılarını içermektedir. Sanatta yeterlilik başlığı ile ilişkilenen hiçbir sosyal bilim tezi yoktur. Tıpta uzmanlık tezleri içindeki sosyal bilim içerikli çalışmaların yüksek lisans ve doktora göre oranı oldukça yüksektir. Yüksek lisans ve doktora ise oran olarak birbirlerine yakındır.

Tablo 1. Tezlerin Durumlarına Göre Kategorize Edilmesi

DURUM	SOSYAL BİLİM ALANINDAKİ TEZ SAYISI	TOPLAM TEZ SAYISI
YÜKSEK LİSANS	153	1688
DOKTORA	22	298
TIPTA UZMANLIK	5	8
SANATTA YETERLİLİK	-	1

Tablo 2’de sosyal bilim çatısı altında deprem başlıklı lisansüstü bilgi üretiminde bulunan üniversiteleri içermektedir. 5 ve üzeri tez üreten şekilde sıralı listeye dahil olan 11 üniversitenin azalan sıraya göre sosyal bilim alanındaki tez sayıları gösterilmektedir. Teknik üniversite olmasına rağmen Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin en çok sosyal bilim tezi üretmesi söz konusuysa, dünya listelerine giren İstanbul ve Hacettepe Üniversitelerinde sosyal bilim tez sayısı yoğunluğu azdır. Dikkat çeken iki üniversite ise Yüzüncü Yıl ve Fırat Üniversiteleridir. Her ikisi de Türkiye’nin çok can kayıplı iki büyük depremini yaşamış Van ve Elazığ kentlerinin üniversiteleridir. Üniversitenin ait olduğu kentin toplumsal süreçlerine dair bilgi üretiminin içinde bulunması oldukça anlamlıdır. Tam bu noktada, 1999 depremi gerekçesiyle, listede Kocaeli Üniversitesinin olmaması da tartışılması gereken konulardan biridir. Deprem teknik olarak değilse de toplumsal olarak sosyal yapıdan etkilenmelerinin Van ve Elazığ’da görülebilmemesine karşın Kocaeli’de görülememesine dair bir sosyal doku araştırması ihtiyacının altı çizilmelidir.

Tablo 2. Sosyal Bilim Alanındaki Tezleri İçeren Üniversiteler*

ÜNİVERSİTE	SOSYAL BİLİM ALANINDAKİ TEZ SAYISI
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	16
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	12
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	11
Fırat Üniversitesi	10
Marmara Üniversitesi	8
Boğaziçi Üniversitesi	7
Gümüşhane Üniversitesi	7
Sakarya Üniversitesi	6
Atatürk Üniversitesi	6
Hacettepe Üniversitesi	5
İstanbul Üniversitesi	5

*(5'in altındakiler dahil edilmemiştir)

Tablo 3'te adı geçen üniversiteler sosyal bilim alanında, deprem başlığı ile ilgili sadece 1 tez içeren üniversitelerdir. Burada, üniversitelerin bazı konu başlıklarını daha çalışılabilir görmelerinin altı çizilebilir. Buradaki üniversitelerin bir kısmı son 5 yılda kurulmuş veya diğer üniversitelerden bölünme yoluyla ayrılmış üniversitelerdir. Bu durum sosyal bilim çatısında konu başlığı seçiminde depremi önceliklememeleri için geçerli ve yeterli bir sebep olarak görülmemelidir. Burada söz konusu üniversitelerin deprem yerine destekledikleri başlıklara dair bir araştırma ile asıl sebebin görülebilmemesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3. Sosyal Bilim Alanında Sadece Bir Tez İçeren Üniversiteler

Adnan Menderes Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Aksaray Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli Ü.	Bitlis Eren Ü.	Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü.
Cumhuriyet Ü.	Çankaya Ü.	Dumlupınar Ü.
Erciyes Ü.	Erzincan Binali Yıldırım Ü.	Eskişehir Osmangazi Ü.
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Ü.	Galatasaray Ü.	GATA
Gaziantep Ü.	Hasan Kalyoncu Ü.	İstanbul Medeniyet Ü.
İstanbul Okan Ü.	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Kadir Has Ü.	Kafkas Ü.	Kara Harp Okulu Komutanlığı
Karabük Ü.	Karamanoğlu Mehmetbey Ü.	Kastamonu Ü.
Kırkkale Ü.	Kırşehir Ahi Evran Ü.	Kütahya Dumlupınar Ü.
Manisa Celal Bayar Ü.	Mersin Ü.	Mevlana Ü.
Muğla Sıtkı Koçman Ü.	Okan Ü.	Sabancı Ü.
TED Ü.	Tekirdağ Namık Kemal Ü.	Uludağ Ü.
University of Basel	Yıldız Teknik Ü.	

Bu çalışma kapsamında sosyal bilimin neleri içerdiği konusuna da değinmek önemlidir. Grafik 3'teki gösterimde görüldüğü üzere, *Psikoloji* ve *Kamu Yönetimi* alanlarının deprem içerikli tez üretiminde yoğunluğu paylaşması, onların ardından da *Eğitim ve Öğretim* ile *Sosyoloji*'nin bilgi üretiminde yoğun olarak yerlerini almaları söz konusudur. Burada dikkatten kaçmaması gereken noktanın, 6 Şubat ve ardı depremleri itibarıyla gündeme gelen *Sosyal Hizmet* alanının grafikte yer alamamasıdır. *Sosyal Hizmet*, hem sosyal bilimin içinde kendine yer edinen, hem de idari olarak bakanlık düzeyinde karar ve politika merci olan bir yerdeyken ilk 10 alan içinde lisansüstü bilgi üretimine katkı sağlamamaktadır.

yandan yaşadığı büyük depremlerin hemen hepsi afete dönmüş bir ülkede lisansüstü çalışmaların sadece 25 tanesinin bu konuyu birlikte ele alması akademik üretimin konu olarak yönlendirildiğine dair soru işaretleri içermektedir.

Tablo 4. Başlığında Aynı Anda “Afet” ve “Deprem” İçeren Sosyal Bilim Tezleri

Yıl	Tez Adı (Oriijinal/Ceviri)	Tez Türü	İlk Alan	İkinci Alan	Üçüncü Alan	Anahtar Kelimeler
2023	Afet lojistiğinde Türk Kızılayının rolü: Deprem felaketleri örneği	Yüksek Lisans	İşletme	-	-	Afet, Afet Lojistiği, Afet Yönetimi, Afet ve Acil Durum Yönetimi, Türk Kızılayı
2021	Doğal afet sigorta türü olarak zorunlu deprem sigortasının toplumdaki farkındalığı: İstanbul örneği	Yüksek Lisans	Sigortacılık	-	-	Deprem, Doğal Afet, Sigorta, Farkındalık, Algı, Konut
2021	Biyolojik afet (COVID-19) ve doğal afet (deprem) zamanında gruplararası tehdit algısı ve dini tutumun Suriyelilere ilişkin ön yargıdaki rolü	Yüksek Lisans	Din	-	-	Dini Tutum, Ön Yargı, Gruplararası Tehdit Kuramı, COVID-19, Deprem, Suriyeli Sığınmacı, Elazığ.
2020	Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeyi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim	-	-	Afet Bilinci Algısı, Deprem Bilgisi, Sınıf Öğretmeni Adayları.
2020	Afet sürecinin kaos teorisi ile açıklanması: Deprem örneği	Doktora	Kamu Yönetimi	-	-	Afet Süreci, Deprem, Düzensizlik, Kaos Teorisi, Toplumsal Sistem Dinamiği
2019	Türkiye'de doğal afet direnci: 6 şubat 2017 Ayvaciğ-Gölpınar deprem örneği	Yüksek Lisans	Halk Sağlığı	Mühendislik Bilimleri	İlk ve Acil Yardım	Doğal Afet, Doğal Afet Direnci, Afetlerde, Yüz Yüze Anket Tekniği, Denek
2019	Gümüşhane ve civarının afet geçmişi ve gelecek deprem potansiyeli üzerine istatistiksel bir çalışma	Yüksek Lisans	Jeofizik Mühendisliği	Kamu Yönetimi	-	Gümüşhane, b-değeri, Dc-değeri, Yıllık Olasılık, Tekrarlama Periyodu, Z-değeri, Deprem Potansiyeli
2019	Afet eğitim merkezinde simülasyon yöntemi kullanılarak verilen afet ve deprem eğitimlerinin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisinin incelenmesi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim	Kamu Yönetimi	-	Afet, Deprem, Simülasyon, Ortaokul Öğrencileri
2008	Olası bir deprem sonrasında uygulanacak afet planlarının etkinlik analizi	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	-	-	Doğal Afet, Deprem, Lojistik, Acil Eylem Planları, Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP)
2005	Afet yönetimi kapsamında deprem açısından Japonya ve Türkiye örneklerinde kurumsal yapılanma	Doktora	Kamu Yönetimi	-	-	ERİŞİLEBİLİR DEĞİL
2004	Deprem sonrası yerel hizmet sorunlarının çözülmesi aracı olarak Düzce ili afet yönetim planının değerlendirilmesi	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	-	-	ERİŞİLEBİLİR DEĞİL

Tablo 5, alan yazın üçgeninin iki başlığına odaklanmakta, deprem ve travmayı aynı anda başlığında bulunduran sosyal bilim tezlerine değinmektedir. Buradaki 3 tezin biri erişilebilir değildir. Depremi travmayla ilişkilendirileceği lisansüstü çalışmaların artırılması ihtiyacından bahsedilebilir.

Tablo 5. Başlığında Aynı Anda “Deprem” ve “Travma” İçeren Sosyal Bilim Tezleri

YIL	TEZ ADI	TÜRÜ	KONU	ANAHTAR KELİMELER
2023	Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim	Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayları, Travma, Deprem.
2014	Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: Düzce Depremi'nden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri	Yüksek Lisans	Psikoloji	Deprem, TSSB, depresyon, depremin uzun dönem etkileri, korku ve kaçınma
2002	Deprem travması yaşamış yetişkinlerde travma sonrası stres bozukluğu ile savunma mekanizmalarının ilişkisi	Yüksek Lisans	Psikoloji	Erişilebilir Değil

Tablo 6 ise alan yazın üçgeninin diğer önemli kavramı afet ile travmayı aynı anda başlığında içeren sosyal bilim tezlerinin bilgisini içermektedir. Benzer şekilde bu afetin de travmayla yakinen ilişkili olduğunu aktaran alan yazın gereği, afet ve travmayı sosyal bilim çatısında birlikte ele alan lisansüstü birikimin artması önemsenmektedir.

Tablo VI. Başlığında Aynı Anda “Afet” ve “Travma” İçeren Sosyal Bilim Tezleri

YIL	TEZ ADI	TÜRÜ	KONU	ANAHTAR KELİMELER
2005	1999 Marmara Depremi yaşayan yetişkinlerde “mahalle afet gönüllüsü” olmanın psikolojik stres düzeyine ve travma sonrası gelişime etkileri	Yüksek Lisans	Psikoloji	Deprem, Gelişim, Başa çıkma, Gönüllülük, Stres
2020	Çocuk merkezli afet yönetiminde acil yardım müdahale personellerinin travma bilgi düzeyleri	Yüksek Lisans	İlk ve Acil Yardım	Afet, Çocuk Travma, 112 Acil Sağlık Hizmetleri

Sonuç ve Değerlendirme

Depremi başlıklarını konu edinen lisansüstü tezlerin incelendiği bu çalışmada sosyal bilimin bilgi üretme biçiminin toplumsal dayanaklarına ve kamusal bilgiye dönüşme süreçlerine bakılmıştır. Sayısal olarak, toplam tezler içindeki sosyal bilim alanındakilerin diğerlerine göre az olduğunu belirtilmelidir. İncelenen sosyal bilim tezlerinden bir kavramsal tartışma çıkmadığının da altını çizilmelidir. Sosyal teoriye katkı sağlayacak bir bilgi üretim sürecinin kurgusunu yeniden düşünmeye dair ihtiyaca vurgu yapılmalıdır.

Tez incelemesi yapılan veri tabanına tezlere dair girilen veriler içinde, YÖK sistemine tez aktarılırken belirtilen diğer alanlar da incelenmiştir. Örneğin İnşaat Mühendisliği alanında yazılmış bir tezde diğer alan olarak deprem mühendisliği, jeofizik mühendisliği girişleri yapılmıştır. Doğa bilimlerindeki bu alanlar arası dayanışma veya multidisipliner çalışma pratiğine sosyal bilim alanında sık rastlanılamamıştır. Sosyal bilimlerin uzmanlaşma sürecini tamamlayıp ortak alanda buluşma şeklinde çalışma biçimine erişebilmesi için yapılması gerekenlere dair bir akıl yürütmenin gerekliliğini de vurgulanmalıdır. Burada, birbiriyle ilişkili ve birbirini doğuran/tamamlayan toplumsal olayların aynı anda ele alınması önerilebilir. Gerek afet yönetiminde gerekse direnç geliştirmede bütünsel bir ağ kurulabilmesi için zeminlerin ortaklaştırılması da bir diğer öneri olabilir. Böylece etkin afet yönetiminde hangi verilere ihtiyaç duyulabileceğine dair toplumsal hazırlık sosyal bilim çatısı altında yapılabilir.

Kamu yönetimi alanından tezlerin sayıca diğerlerinden fazla olduğu verisi göz önünde bulundurulduğunda depremin yönetimine doğru lisansüstü tezlerde bir eğilimden söz edilebilir. Fakat sosyal bilimin bilgi üretme biçiminin politik ve yerel zemini olup olmamasının da

tartışmaya açılmasına bir açılım yapılması gereklidir. Zira herhangi bir kamusal mesele politik ve yerel zeminden bağımsız ele alındığında odağını kaybedebilir.

Sosyal bilimin içinde deprem başlığının yer almasına dair çıkarımların ardından değerlendirmeye bir sosyal hizmet penceresi açmak da önemlidir. 6 Şubat ve ardı depremlerle gündeme gelen psikososyal desteğin/hizmetin önemli bir ayağı olan sosyal hizmet alanında deprem başlığıyla hazırlanan tezlerin sistematik bir tartışmanın yapılamayacağı kadar az olduğu görülmüştür. Bu durum, sahanın önemli aktörlerinin, bilimsel bilgide sınırlı üretim içinde olduğunu göstermektedir. Hem yerel-politik bilginin yetersizliği söz konusu olduğunda akılda bir soru oluşmaktadır: Sosyal hizmet arka planıyla sahaya çıkan psikososyal destek ekibinin sahada yerel süreci nasıl yürüteceklerine dair bilgi hangi literatürden elde edilmektedir? Denilebilir ki sahanın yol haritasını kapsayıcı hale getirmek için lisansüstü çalışmalarda sosyal hizmet emeğinin artması gerekmektedir. İlişkili bir şekilde, sosyal hizmetin de içinde olduğu travma çalışmalarına değinmek önemlidir. Sosyal hizmet alanında ulaşılan 3 deprem başlıklı tezde, travma tartışmasının yeterli olmaması, travmayı çalışmaya ehil olan kimdir ve ruh sağlığı çalışması olmayı bir çatı altında toplamak mümkün müdür sorularını gündeme taşımıştır.

Çalışmanın üç önemli sorusunun cevaplarının arandığı bu araştırmada sosyal bilimlerin çalışma alanını akademinin standart çalışma çizgisinden çıkarıp diğer alanları gören bir yere taşınması gerekliliği ortaya koyulmak istenmiştir. Depremler, *sosyal yapıdan etkilenmektedir*, dolayısıyla sosyal yapı ve doku deprem öncesinde bilinmesi, üzerinde çalışılması gereken önemli bir konudur. *Sosyal bilim bilgisi*, afete dönüşmüş depremlerin hem nasıl etkin yönetilebileceğini, hem oluşabilecek travmaya yönelik terapi süreçlerinin nasıl kurgulanacağını, hem tüm bileşenleri göz önünde bulunduran bir psikososyal desteğin nasıl temin ve koordine edileceğini sağlayabilir. Buradaki bilgi birikiminin artması önemlidir. Şayet bu bilgi birikimi artırılır ve birbiriyle ilişkili alanlar bir arada çalışabilirse, bütünsel ağlar kurulabilir. Herhangi bir işin yönetimi ve kontrolü, o işin yürütüleceği sahadan muaf kalmaz, sahayı bilmenin yollarından biri de oraya dair lisansüstü birikimin artmasından geçmektedir. Depremin, Türkiye'nin en önemli toplumsal ve yıkıcı sorunlarından birine dönüşmesine engel olamayan teknik bilgiyi reddeden kamusal politikaların aksine sosyal bilimin kendini bu alandaki toplumsal her aşamaya detaylı bir şekilde dahil etmesine ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. (2014). T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. Erişim Tarihi: 01.09. 2023.
- Aksoy, Ş. ve Kabasakal Z. (2023). Afet Sonrası Durumlara Yönelik Hazırlanan Psikososyal Destek Uygulamalarının ve Çalışmalarının İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. 15. 80-91.
- Blanc, J. Bui, E. Mouchenik, Y. Derivois, D. ve Birmes, P. (2014). Revalence Of Post-Traumatic Stress Disorder And Depression İn Two Groups Of Children One Year After The January 2010 Earthquake İn Haiti. *J Affect Disord*. 172. 121-126.
- Briere, J.A. ve Scott, C. (2016). *Travma Terapisinin İlkeleri*. Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul
- Boztepe Taşkıran, H. (2023). Afet İletişimi Nedir, Ne Değildir? *Yeni Medya*. 14. 359-363.
- Calhoun, L. G. ve Tedeschi, R. G. (2006). Expert Companions: Posttraumatic Growth in Clinical Practice. In L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Ed.), *Handbook Of Posttraumatic Growth: Research & Practice*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. 291-310.
- Calhoun, L. G. Cann, A. Tedeschi, R. G. ve McMillan, J. (2000). A Correlational Test Of The Relationship Between Posttraumatic Growth, Religion, And Cognitive Processing. *Journal of traumatic stress*. 13(3). 521-527.
- Çağlar, T. (2020). *Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi*. M. Yaman ve E. Çelik (Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çelebi, İ. ve Durmuş-Sarıkahya, S. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Afet Okuryazarlığı Durumunun Değerlendirilmesi, *Uluslararası Afet ve Dirençlilik Kongresi*.
- Çimen, S. (2020). Öldürmeyen Acı Güçlendirir mi? Travma Sonrası Büyüme ve Kolektivistik Başa Çıkma Stillerinin İlişkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*. 158-174.
- Çopur, A. S. ve Gencer, A. D. (2015). Toplumsal Travma. *PDP Kişisel Gelişim Yazıları*. 1- 9.
- Diktaş-Yerli, G. (2023). Sosyal Bilimler Alanında Afet Konulu Lisansüstü Çalışmaların Bibliyometrik ve Tematik Analizi. *Afet ve Risk Dergisi*. 6(3). 961-976.
- Duman, N. (2019). Travma Sonrası Büyüme ve Gelişim. 4. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*. 4(7). 178-184.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye'de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 9(5). 201-226.
- Gözükızıl, C. A. ve Tezcan, S. (2023). Cumhuriyet'in Yüzüncü Yılında Türkiye'de Afetler: 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, *Kent Akademisi Dergisi*. 16 (Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Turkey). 97-114.
- Güldü, Ö. (2023). Afet Bilinci ve Stresli Durumlarla Başa Çıkma Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*. 6(3). 638-658.
- Güler Aksu, G. ve İmrek, Y. (2023). The Earthquake Disaster in Türkiye: A Review from Child and Adolescent Psychiatry Perspective. *Duzce Medical Journal*. 25(1). 6-14.
- Güven, A. ve Kızılkaya, S. B. (2023). Afetlerde Yerel Yönetimlerin Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(2). 1-20.

- İklim Değişikliği Eylem Planı, 2011. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner591.pdf>. Erişim Tarihi: 01.10.2023.
- İnal, E. Kaya, E. ve Paksoy Erbaydar, N. (2018). *Afet Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*. Paradigma Akademi.
- Joseph, S. ve Linley, P. A. (2008). Psychological Assessment Of Growth Following Adversity: A Review.S. Joseph ve P. A. Linley (Ed.). *Trauma, Recovery, And Growth: Positive Psychological Perspectives On Posttraumatic Stress*. (ss. 21-36.)
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kalkan, M. (2023). Türkiye'deki Kentleşme Odaklı Afet Politikalarının 1923-2023 Yılları Arasındaki Analizi. *Kent Akademisi Dergisi*. 16 (Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Türkiye). 544-558.
- Karabacak Çelik, A. (2023). Deprem Sonrası Travma Belirtileri, Umut ve İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *TRT Akademi*. 8(18). 574-591.
- Karaman, Z. T. ve Altay, A. (2016). Integrated Disaster Administration. *Ilkem Publishing*. 1(1). 5-24.
- Kırımsoy Denge, D. (2023). Ah, Şu Kayan Zemimler! *Heybe Sosyal Hizmet ve Sosyal Politika Dergisi*. 23-35
- Kuman Tunçel, Ö. (2023). Deprem, Kitlesele Travma ve Sonrası. *Arch Neuropsychiatry*. 60. 97-98.
- Oyanık, M. ve Cengiz, E. (2020). Afet Bilinci ve Kader İlişkisi: Gümüşhane Örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(AI). 87-101.
- Özler, M. (2019). Kamu Yönetimi Paradigmasında Afet Riski Yönetiminden Yönetişimine. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(1). 139-150.
- Öztürk, G. (2023). Türkiye'de Risk Yönetimi Bağlamında Afete Hazırlıkla İlgili Yazılan Lisansüstü Tezlerin İncelemesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 8(3). 490-498.
- Özyanık, T. ve Tarlacı, S. (2022). Toplumsal Travma Döneminde Travma Sonrası Gelişim ve Temel İnançlardaki Sarsılmalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD)*. 3(6). 121-142.
- Şahin, D. ve Zengin Demirbilek, E. (2023). Doğal Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Merkezli Deprem Felaketi Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 51. 322-333.
- Tanhan, F. ve Kayri, M. (2013). Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 13(2). 1013-1025.
- Tedeschi, R. G. Park, C. L. ve Calhoun, L. G. (1998). *Posttraumatic Growth: Positive Changes In The Aftermath Of Crisis*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Tercan, B. (2018). Türkiye'de Afet Politikaları ve Kentsel Dönüşüm. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 3(5). 102-120.
- The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 2013. (5th ed.; DSM-5; American Psychiatric Association [APA].
- Tüccar, E. ve Yavuz, E. (2023). Kahramanmaraş Pazarcık Depreminin (6 Şubat 2023) Bireyler Üzerindeki Etkilerinin Psikososyal Yönden İncelenmesi. *Journal of Migration and Political Studies*. 1(1). 54-77.

- Ün, L. (2023). Afet Yöneticisi Olarak Mülki İdare Amirleri: 6 Şubat 2023 Depremleri Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 78, 371-384.
- Wu, Z. Xu, J. ve He, L. (2014). Psychological Consequences and Associated Risk Factors Among Adult Survivors Of The 2008 Wenchuan Earthquake. *BMC Psychiatry*. 14. 1-11
- Yeşildal, A. (2020). Doğal Afetlerle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kapasite Sorunları: Esnek Şehir Uygulaması. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(1). 87-116.
- Yılmaz, A. Kokmaz, S. Z. ve Korur, S. (2011). Depremler ve Sonrasında Karşılaşılan Çevre Sorunları. *Engineering Sciences*. 6(4). 1212-1223.
- YÖK. Tez Veri Sistemi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>. Erişim Tarihi: 01.10.2023.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Araştırmacılar tarafından eşit oranda katkı sağlanmıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde insan katılımcılardan veri toplanmadığı için etik kurul iznine gerek duyulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Equal contributions were made by researchers.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Since no data were collected from human participants in this study, ethics committee permission was not required.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.